

O'QUVCHILARDA O'ZLASHTIRISH MUAMMOLARINI BARTARAF ETISHNING PSIXOLOGIK USULLARI

Bo'riyev Kamoliddin Turg'unovich

Farg'ona viloyati Buvayda tumani 29- maktab psixologi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada o'quvchilarda o'zlashtirish muammolarining kelib chiqish sabablari hamda ularni bartaraf etishning psixologik usullari yoritilgan. O'zlashtirishdagi qiyinchiliklar ko'pincha diqqat, xotira, motivatsiya va emotsional holat bilan bog'liq bo'lib, ta'lim samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Maqolada psixologik diagnostika, individual yondashuv va korreksion usullar orqali o'quvchilarning o'quv faoliyatini yaxshilash yo'llari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: o'zlashtirish, o'quvchi, psixologik muammo, motivatsiya, diqqat, xotira, korreksiya, individual yondashuv, ta'lim samaradorligi, psixologik yordam.

KIRISH

O'quvchilarda o'zlashtirish muammolari ta'lim jarayonida tez-tez uchraydigan holatlardan biri bo'lib, u o'quvchining bilimlarni qabul qilish, tushunish va amaliyotda qo'llash jarayonlaridagi qiyinchiliklar bilan ifodalanadi. Bunday muammolar vaqtida aniqlanmasa, o'quvchining umumiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. O'zlashtirish muammolarining asosiy sabablari turli omillar bilan bog'liq. Psixologik omillar orasida diqqatning beqarorligi, xotira sustligi, motivatsiyaning pastligi, o'ziga ishonchsizlik va stress muhim o'rin tutadi. O'quvchi o'z imkoniyatlariga ishonmasa, o'qishga nisbatan qiziqishi pasayadi.

Ijtimoiy va oilaviy omillar ham muhim ahamiyatga ega. Oiladagi beqaror muhit, ota-onaning yetarlicha e'tibor bermasligi yoki ortiqcha bosim o'quvchining o'zlashtirishiga salbiy ta'sir qiladi. Maktabdagi noqulay psixologik muhit ham bu jarayonni murakkablashtiradi. O'zlashtirish muammolarini bartaraf etishda psixologik diagnostika muhim bosqich hisoblanadi. O'quvchining diqqat, xotira, tafakkur va emotsional holati maxsus metodikalar yordamida o'rganiladi va individual yondashuv belgilanadi. Individual yondashuv asosida o'quvchiga mos o'qitish usullari tanlanadi. Murakkab materiallarni bosqichma-bosqich tushuntirish, vizual va amaliy metodlardan foydalanish o'zlashtirishni yaxshilaydi.

Motivatsiyani oshirish ham muhim psixologik usullardan biridir. O'quvchining kichik muvaffaqiyatlarini ham e'tirof etish, uni rag'batlantirish va ijobiy baholash o'qishga bo'lgan qiziqishni kuchaytiradi. Diqqat va xotirani rivojlantirishga qaratilgan mashqlar o'zlashtirishni yaxshilashda samarali hisoblanadi. Maxsus treninglar, mantiqiy o'yinlar va eslab qolish mashqlari o'quvchining kognitiv jarayonlarini

faollashtiradi. Emotsional qo'llab-quvvatlash ham muhimdir. O'quvchi stress va xavotir holatidan chiqishi uchun unga psixologik yordam ko'rsatish, ijobiy muhit yaratish zarur. O'qituvchi, psixolog va ota-onaning hamkorligi o'zlashtirish muammolarini bartaraf etishda asosiy omil hisoblanadi. Birgalikda olib borilgan ishlar o'quvchining rivojlanishini tezlashtiradi va barqaror natijalar beradi. Dars sifatini oshirish maqsadida boshqa tumandagi olis maktabga borib, dars beradigan yosh o'qituvchilar oyligiga ustama haq to'lash tizimi joriy etildi. Bundan tashqari, yoshlarning chuqur bilim olishini ta'minlash maqsadida o'tgan yillarda 98 ta ixtisoslashgan maktab tashkil etildi. Har bir hududda Prezident maktablarining tashkil etilishi ham iqtidorli va barkamol yoshlarni tarbiyalashga xizmat qilmoqda.

Yangi O'zbekiston yoshlari tashabbuslari" jamg'armasi va elektron platformasi tashkil qilinishi belgilandi. Jamg'armaga 100 million dollar yo'naltirilib, bu mablag'lar iqtidorli yoshlarning eng yaxshi g'oya, startap va loyihalariga qulay va yengil shartlarda, zarur bo'lsa foizsiz ajratiladi. Past o'zlashtirayotgan o'quvchilar uchun shunga o'xshash ko'plab imkoniyatlar yaratildi. Shuni alohida ta'kidlash lozimki, boshlang'ich sinfdan yuqori sinfga qabul qilingan o'quvchiga dars beradigan o'qituvchilarga juda katta ma'suliyat yuklangan bo'ladi. Chunki boshlang'ich sinf o'quvchilari bir o'qituvchining qo'lida ta'lim-tarbiya olgan bo'ladi. 5-sinfda esa ularga turli fan o'qituvchilari dars beradi. Shuningdek, o'tilayotgan mavzular ham murakkablasha boradi. Shu sababli ham 5-sinfga qabul qilingan o'quvchilarning ayrimlarida dastavval bilimida biroz bo'shliqlar paydo bo'lishi mumkin. Fan o'qituvchilari bir-ikki dars jarayonining o'zidayoq bo'sh o'zlashtiruvchilarni aniqlab, chora-tadbirlar belgilashlari kerak. Buning uchun esa barcha fan o'qituvchilari doimiy xamkorlikda va uzviy bog'lanishda ishlashlari darkor. Shundagina ta'limda ham, tarbiyada ham sifat o'zgarishlari yuz berishi kutiladi.

O'qituvchi, eng avvalo, dars boshqaruvchisi. O'quvchining darsdan qandaydir yangilik olishi aynan uning bilimi, saviyasi va mahoratiga bog'liq. Ammo, har bir bolaning o'z iqtidori, dunyoqarashi, qiziqishi mavjud. Har bir sinfdan, xoxlaymizmiyo'qmi, o'quvchilar bir xil emas. Kimdir ona tili va adabiyotga qiziqsa, kimdir matematika, kimyo yoki horijiy tillarga ishtiyoqmand bo'lishi tabiiy. Shuningdek, ularning fanlarni o'zlashtirishi ham har xil bo'ladi. Birovi qaysidir fanni yaxshi, birovi o'rta va yaa boshqasi esa sekin o'zlashtiradi. Shu nuqtai nazardan yondashilsa, menimcha, bugungi kun o'quvchilarini uch toifaga ajratish mumkin. Birinchi toifadagi o'quvchilar tabiatan tirishqoq va ijodkor bo'lib, ular o'quv jarayonidan ma'naviy quvvat oladi. Mustaqil ishlashga intilib, turli tadbirlarda ishtirok etadi. Maktabning faxri xisoblangan bu o'quvchilar ko'proq oz o'rinlarini fan soxasidan topadilar. Ikkinchi guruh ko'pchilikni (taxminan 45-50 foiz) tashkil qiluvchi iqtidorli o'quvchilar bo'lib, ularning o'qishga bo'lgan ishtiyoqi birinchi guruh o'quvchilariga nisbatan pastroq bo'lsada, mustaqil o'rganishga bo'lgan qobiliyati ustun

, o‘z ustida ishlay oladi, kamtarin, odobli, xulqi va intizomi yaxshi, jamoat ishlarida qatnashadi. Uchinchi toifadagilar ozchilikni tashkil etadi: Tashkil qiladigan beozor o‘quvchilardir.

O‘quvchilarni mustaqil faoliyatga o‘rgatishda quyidagilarga amal qilish lozim:– beriladigan har bir topshiriq o‘quvchi imkoniyatlariga mos bo‘lsin va qiziqish uyg‘ota olsun;– ish osondan qiyinga, soddadan murakkabga qarab yo‘naltirilsin, o‘quvchigatushunarli bo‘lsin;–ishni bajarishda bolalarda o‘ziga ishonch hissi uyg‘onsin, ishga kirishishda ular o‘zlarida dadillik topshiriqlar turini almashtirishga alohida ahamiyat berish kerak;– topshiriqlarni hamma bir vaqtda boshlab, ma’lum vaqtda tugatishi kerakligini eslatib, bo‘sh o‘zlashtiruvchi bolalarni shu talabni bajarishga ko‘niktirish lozim;– ish joyi hamisha qulay, saranjom-sarishta bo‘lishi (parta ustida ortiqcha narsalar bo‘lmasligi) kerak;– topshiriqlar darsning turli bosqichida bajarilishi mumkin;– darslik, didaktik materiallar bilan ishlashda uzviylik bo‘lishi maqsadga muvofiq. Uyga beriladigan vazifalar ham mustaqil ishning bir turidir. Bolalarga, ilojiboricha, sinf sharoitida asosiy bilim va malakalarni singdirish, uyga vazifalar berishda me’yorga amal qilish kerak. Bolalar darsdan (og‘ir, mashaqqatli mehnatdan) keyin tinilib dam olsalar, ko‘proq ochiq havoda bo‘lib, harakatli o‘yinlar, sayr bilan vaqt o‘tkazib, tunda osuda uxlab, ertangi kungi darslargayaxshi kayfiyat bilan kelsalar, darsni o‘zlashtirish yaxshi bo‘ladi. Past o‘zlashtiruvchi o‘quvchilarni bilimli, salohiyatli qilib tarbiyalashda turli xil metodlardan foydalanib bilimlarini oshirish ularni barkamol inson qilib tarbiyalash bugungi kunda zarur bo‘lib kelmoqda.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, o‘quvchilarda o‘zlashtirish muammolarini bartaraf etish kompleks psixologik yondashuvni talab etadi. Diagnostika, individual ta’lim, motivatsiyani oshirish, kognitiv jarayonlarni rivojlantirish va emotsional qo‘llab-quvvatlash samarali natija beradi. Oila, maktab va psixolog hamkorligi o‘quvchilarning ta’limdagi muvaffaqiyatini ta’minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. G‘oziyev E.G‘. Yosh davrlari psixologiyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
2. Karimova V.M. Pedagogik psixologiya. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018.
3. Nishonova Z.T. Psixologiya. – Toshkent, 2020.
4. Davletshin M.G. Ta’lim psixologiyasi. – Toshkent, 2017.
5. Lev Vygotsky. Zone of Proximal Development Theory. – 1978.
6. Jean Piaget. Cognitive Development Theory. – 1969.
7. UNICEF. Learning and Child Development. – New York, 2022.
8. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.